

ทักษะชีวิตวัยรุ่นไทยในศตวรรษที่ 21

Life Skill of Thai Teen in 21st Century

วรรณภา พิพัฒน์ธันวังค์*

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการเติบโตอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี การสื่อสารในโลกดิจิทัล ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ในเชิงสังคมและ/หรือเชิงวิชาชีพ การเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตของคนในยุคนี้ จึงมีความจำเป็น เพื่อพัฒนาการที่เหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิต โดยเฉพาะ เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตสำคัญของชาติ บทความนี้นำเสนอประเด็น “ทักษะชีวิตวัยรุ่นไทยในศตวรรษที่ 21” ซึ่งได้สังเคราะห์ความรู้จากกรอบแนวคิดเชิงโนทัศน์สำหรับทักษะ การเรียนรู้แห่งศตวรรษนี้ จากเอกสารวิชาการ นักการศึกษา สื่อต่างๆ หรือจากประสบการณ์ ตรงของผู้เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจทักษะชีวิตที่จำเป็นของวัยรุ่น รวมไปถึง การเรียนรู้และเข้าใจลักษณะพฤติกรรมของคนในแต่ละรุ่น สำหรับผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับ การดูแลกลุ่มวัยรุ่นทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน การพยาบาลและสาธารณสุข ตลอดจน เครือข่ายทางสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้เกิดแนวคิดร่วมปรับกระบวนการจัดการ การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคมแก่กลุ่มวัยรุ่น เพื่อร่วมเสริมสร้างทักษะของการเรียนรู้ แห่งอนาคตของลูกหลานไทยให้อยู่ร่วม อยู่รอดและอยู่อย่างมีความหมายพร้อมเรียนรู้และใช้ ความรู้ เติบโตอย่างมีภูมิคุ้มกันรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคฐานเทคโนโลยี สู่การ พัฒนาเป็นกำลังคนที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ : ทักษะชีวิต, วัยรุ่นศตวรรษที่ 21, สังคมยุคฐานเทคโนโลยี

*พยาบาลวิชาชีพ ชำนาญการพิเศษ (ด้านการสอน) รองผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และ พัฒนาคุณภาพ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการพยาบาลอนามัยชุมชน วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ Email: namjaifahsai@gmail.com, berh1@hotmail.com

Abstract

Economic, political and social changes along with the rapid growth of technology and communication in digital world affect the behavior of individuals in social and / or professional interaction. Enhancing life skills for livelihood of people in this era especially children and youth who are the future of the nation. is needed for the appropriate development corresponding to the reality of life. This paper presents the issue entitled “Life Skills of Thai Teen in the 21st Century”. The author synthesized knowledge and conceptual paradigm of learning skills of this century from academic papers, educators, media, and the experienced people. The objective of this paper was to disseminate the knowledge regarding life skills required in teenage, and to learn an understand characteristics of behaviors across generation. This information will be useful for all parties in the society such as social worker and stakeholder who involves in teen care I term of education, nursing and public health. Paradigm shift in education and socialization of teenagers must be done to promote learning skills of future generation to survive and live meaningfully. They will be equipped with social immunity, and able to adapt themselves to the changes in technology-based society. The proper development of youth is the key to produce the quality manpower for the nation.

Key words : Life skill, Teen in 21st century, Technology-based society

1. บทนำ

นับตั้งแต่ต้นปีพ.ศ.2557 (ค.ศ. 2014) เป็นต้นมา เป็นการย่างเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 มีข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์ “ฆ่ายกครัว” ผู้ก่อเหตุ คือ บุตรชายคนโตวัยเพียง 19 ปี ต่อมา ประมาณ 3 สัปดาห์ มีข่าวพาดหัว “ฆ่ายกครัว” อีกรายผู้ก่อเหตุ คือ บุตรชายคนเล็กอายุเพียง 22 ปี นอกจากนี้ยังมีข่าวนักเรียนกราดยิงครูในโรงเรียนที่มอสโค ประเทศรัสเซีย เป็นต้น คำถามเกิดขึ้นมากมาย อะไร? เกิดขึ้นกับสังคมไทย และสังคมโลก ทำไม! เด็กวัยรุ่นจึงแก้ปัญหาด้วยการตัดสินใจกับบุพการีและครูผู้ให้วิชาความรู้เสมือนพ่อแม่คนที่สอง เช่นนี้

“เด็กวันนี้ คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” เป็นวลีที่มาจากตอนหนึ่งของเพลงวันเด็กแห่งชาติ ที่ได้ยินกันมานาน แต่มีความหมายที่แสดงถึงนัยของทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศชาติ ไว้ด้วยอย่างแท้จริง เพราะเด็กเป็นกำลังสำคัญที่จะต้องเติบโตขึ้นไปเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ร่วมพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองต่อไปในอนาคต ดังนั้นคำกล่าวที่ว่าอนาคตของประเทศชาติจะเป็นอย่างไรส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็กในวันนี้ที่จะเติบโตต่อไป การให้ความสำคัญและมีการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนตามกฎหมาย ตลอดจนให้การศึกษอบรมเลี้ยงดูใส่ใจ และวางแผนพัฒนาเพื่อวางรากฐานให้กลุ่มวัยดังกล่าวมีพัฒนาการสู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของประเทศชาติโดยสมบูรณ์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น (สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์, 2551: หน้า 1)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศชาติ ต้องทำเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตนับตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา วัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงานและวัยชรา โดยเฉพาะในยุคกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของคนในสังคมอย่างทั่วถึง อันเนื่องมาจากเป็นยุคแห่งการใช้เทคโนโลยีเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารรอบด้าน หรือที่เคยกล่าวขานกันว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” คือ “ยุคการสื่อสารไร้พรมแดน” ที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม ความคิด ทศนคติ วิธีการดำเนินชีวิต ความรู้ความสามารถ ค่านิยมและการบริหารจัดการที่แตกต่างกันไปของคนในสังคม ทั้งในเชิงสร้างสรรค์นำสู่ความเจริญด้านต่างๆอย่างรวดเร็วในยุคแห่งการแข่งขัน และในทางกลับกันก็เกิดผลกระทบด้านความเสื่อมหรือการทำลาย สังคมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จากการใช้เทคโนโลยีไม่ถึงการอนุรักษ์หรือขาดฐานความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเหมาะสม

และภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตให้ก้าวผ่านวิกฤติการณ์สู่ความเสี่ยงในภาวะแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนวัยรุ่นกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน การสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเยาวชนวัยรุ่นนี้จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่ต้องสร้างฐานการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคมเพาะบ่มจากเด็กจนถึงผู้ใหญ่ที่จะออกไปเผชิญชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การเสริมสร้างทักษะชีวิต

ทักษะชีวิต (Life Skills) ในบทความนี้ หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิต เป็นองค์รวมที่รวมถึงการคิด วิเคราะห์ และการปฏิบัติการณ์ของมนุษย์ในชีวิตจริง ส่วนทักษะชีวิตของวัยรุ่น (Life Skills of Adolescents) หมายถึง ความสามารถของวัยรุ่น (ในบทความนี้ เน้นกลุ่มอายุ 12-18 ปี:วัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต) ในด้านความรู้ ความคิด ทักษะการปรับตัว ที่ต้องเผชิญกับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวอย่างสร้างสรรค์ และมีสติ สอดคล้องกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ซึ่งวัยรุ่นที่มีทักษะชีวิตที่ดีจะรู้จักวิธีแก้ปัญหา ฉลาดคิดและฉลาดใช้ชีวิตเพื่อป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากภาวะเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ การสร้างทักษะชีวิตมี 2 วิธี คือ ทักษะชีวิตที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและทักษะชีวิต เกิดจากการสร้างและพัฒนา

2.1 ทักษะชีวิตเกิดได้เองตามธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และการมีแบบอย่างที่ดี แต่การเรียนรู้ตามธรรมชาติจะไม่มีทิศทางและเวลาที่แน่นอน บางครั้งกว่าจะเกิดการเรียนรู้ก็อาจสายเกินไป ทักษะชีวิตที่เกิดได้เองตามธรรมชาตินี้ คนต้นแบบต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งหมายถึง ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัวนั่นเอง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นทักษะชีวิตที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงดู การแสดงพฤติกรรมให้เห็น การถ่ายทอด เจตคติ แนวคิด ปฏิกิริยา ค่านิยมจากรุ่นสู่รุ่น หรืออีกนัยหนึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตัวในการเรียนรู้สร้างประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง

สำหรับทักษะชีวิตที่เกิดได้เองตามธรรมชาตินั้น มีทฤษฎีพัฒนาการทางจิตและบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อพัฒนาการและบุคลิกภาพของกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ หรือผู้เกี่ยวข้องควรได้เรียนรู้และเข้าใจ ความเป็นมาของพฤติกรรมและบุคลิกภาพของวัยรุ่น

ก่อน เพื่อตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาการช่วงชีวิตวัยต่างๆ และสามารถประยุกต์ความรู้ดังกล่าวมาใช้ในการป้องกันแก้ไขปัญหากลุ่มวัยรุ่น ตลอดจนการเสริมสร้างประสบการณ์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการตามลำดับขั้น ที่ส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงพฤติกรรมที่มีผลต่อวัยรุ่น ต่อครอบครัว ต่อสังคมและต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเรียนรู้การปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม อยู่รอดปลอดภัยจากภัยสื่อที่คุกคามและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ตลอดจนได้รู้ศักยภาพและคุณค่าตนเองที่จะทำประโยชน์ต่อสังคมต่อไปได้ ผู้เขียนจึงขอสรุปสาระสำคัญจากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมและบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องไว้พอสังเขป ดังนี้

- ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเพียเจต์ (อ้างถึงใน ทิศนา แชมมณี, 2554) เพียเจต์ได้เน้นให้เห็นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้พัฒนาการเร็วขึ้น โดยพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กอยู่บนรากฐานของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่สามารถอธิบายได้โดยลำดับระยะพัฒนาทางชีววิทยาที่คงที่ ซึ่งเราจะสังเกตได้จากปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม

เพียเจต์ (Piaget, 1974: p. 3-4) ได้กล่าวถึงพัฒนาการด้านสติปัญญาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงช่วงเริ่มเข้าวัยรุ่นไว้ 4 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นประสาทรับรู้และการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) เริ่มจากอายุแรกเกิดถึง 2 ปี ซึ่งอาศัยประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหวอวัยวะต่างๆ โดยความคิด การรับรู้และการกระทำของเด็กยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง 2) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Pre-Operational Stage) เริ่มช่วงอายุ 18 เดือนถึง 7 ปี เด็กจะมีพัฒนาการที่รวดเร็วด้านภาษาและความคิด แต่เหตุผลของเด็กยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนรับรู้หรือสัมผัสจากภายนอก 3) ขั้นการคิดหาเหตุผลโดยใช้รูปธรรม (Concrete Operational Stage) เกิดในช่วงอายุ 7-11 ปี ลักษณะเด่นของเด็กวัยนี้คือ ความสามารถในการคิดย้อนกลับ ประสิทธิภาพในการจดจำดี สามารถจัดกลุ่มหรือหมวดหมู่สิ่งแวดล้อมได้สมบูรณ์ สามารถสนทนากับบุคคลอื่นและเข้าใจความคิดของผู้อื่นได้ดี และ 4) ขั้นปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม (Formal Operational Stage) เกิดในช่วงอายุ 11-15 ปี เด็กจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดขั้นสุดยอดของวัย โดยในช่วงก้าวสู่วัยรุ่นนี้เด็กจะมีความคิดเป็นผู้ใหญ่ และคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่ สนใจที่จะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตัวเอง

- ทฤษฎีพัฒนาการทางเพศของฟรอยด์ (Freud, 1953: p.192-202) กล่าวถึง พฤติกรรมของมนุษย์ เกิดมาจากสัญชาตญาณทางเพศและความก้าวร้าวเป็นสำคัญ โครงสร้างของบุคลิกภาพที่ฟรอยด์จัดตั้งขึ้นจะอธิบายถึงกระบวนการขัดแย้งในใจซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมด้วยสามระบบแห่งพลังทางจิตใจ ที่เกิดจากความต้องการทางสัญชาตญาณของบุคคล ได้แก่ อิด (Id) อีโก้ (Ego) และ ซุปเปอร์อีโก้ (Superego) โดย “อิด” กอปรด้วยจิตไร้สำนึกซึ่งมีทั้งเรื่องเพศและความก้าวร้าว โดยเด็กจะปฏิบัติการบน “หลักความพึงพอใจและความต้องการ” โดยเป็นแรงขับที่จะตอบสนองทันที ดังจะพบเห็นในสื่อสังคมปัจจุบันที่เผยแพร่ข่าววัยรุ่นที่ก้าวร้าวต่อพ่อแม่ที่เขารัก บางครั้งเมื่อไม่ได้สิ่งที่ต้องการถึงกับทำร้ายพ่อแม่ก็มี หรือบางครั้งจะมีความรู้สึกเหมือนถูกดุด่าทางเพศโดยบุคคลที่เหมือนจะทะเลาะกันอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น พวกเขาจะไม่ค่อยสนใจความละเอียดอ่อนและประเพณีทางสังคมมากนัก แต่มุ่งเน้นเป้าหมายคือการแสวงหาความสุขและพยายามเลี่ยงหรือลดความทุกข์ จึงเป็นเหตุให้วัยรุ่นในช่วงวิกฤตชีวิตที่พัฒนาการแต่ละช่วงวัยที่ผ่านมาไม่ได้รับการสนองมีการประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมได้ สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งใจในการที่จะควบคุมอารมณ์จากสถานะต่างๆให้เหมาะสม

ฟรอยด์กล่าวว่า ความต้องการของคนที่ต้องการปรับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ให้ได้ความพอใจที่แท้จริงนั้น จะเกิดขึ้นได้ต้องมีการจัดระบบของ “อิด” หรือการจัดระเบียบของพฤติกรรมให้อยู่ในระบาระเบียบของสังคมสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการยอมรับหรือจนกว่าจะหาสิ่งสนองความต้องการได้ ซึ่งเรียกระบบนี้ว่า “อีโก้” นั่นเอง แม้จะเป็นการทำตามคำสั่งของ “อิด” แต่ขณะเดียวกันก็จะพยายามควบคุมแรงขับให้อยู่กับร่องกับรอยจนกว่าจะหาสิ่งที่สนองความต้องการได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ “อีโก้” จะพยายามปฏิบัติกรอย่างมีเหตุผลเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการแสวงหาความพึงพอใจของ “อิด” และการเน้นศีลธรรมของ “ซุปเปอร์อีโก้” ที่เป็นองค์ประกอบทางศีลธรรมของจิตใจซึ่งบางครั้งก็ไม่สามารถปฏิบัติได้ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น “อีโก้” จึงเป็นส่วนของจิตใจที่ปกติจะสะท้อนโดยตรงในการแสดงออกของบุคคลมากที่สุด ฟรอยด์ได้กล่าวถึงการพัฒนาของมนุษย์ที่ติดข้องในวัตถุต่างๆผ่านพัฒนาการทางเพศไว้ 5 ชั้น ได้แก่ 1) ชั้นปาก (Oral Stage): เป็นความพึงพอใจของทารกในการถูกเลี้ยงดู 2) ชั้นทวารหนัก (Anal Stage) เป็นความพึงพอใจของเด็กเล็กในการขับถ่ายที่กระโถนของตน 3) ชั้นอวัยวะเพศ (Phallic Stage): เด็กชายจะติด

ข้องต่อแม่เป็นวัตถุทางเพศและอิจฉาพ่อที่แม่รัก เด็กหญิงจะติดข้องทางเพศกับพ่อและอิจฉาแม่ที่พ่อรัก การเบี่ยงเบนพฤติกรรมทางเพศมีโอกาสเกิดขึ้นได้ในขั้นนี้ 4) ขั้นระยะแฝง (Latent Stage) ช่วงนี้เด็กจะเก็บกดความพึงพอใจของตนไว้ และหันไปแสวงหาความพอใจจากการปฏิสัมพันธ์กับคนรอบตัวและกิจกรรมต่างๆ แทน และ 5) ขั้นตอนความเป็นจริงหรือขั้นเพศ (Genital Stage) : เป็นขั้นที่เด็กจะสนใจเพศตรงกันข้าม จากทฤษฎีของ فروยด์ พบว่า หากเด็กได้รับการสนองความต้องการหรือได้รับความพึงพอใจในปริมาณที่เหมาะสม จะสามารถก้าวสู่ขั้นพัฒนาการขั้นต่อไปได้อย่างง่ายดาย แต่ถ้าได้รับความพึงพอใจน้อย หรือมากเกินไปอาจนำไปสู่การติดข้องในขั้นนั้นๆ จนอาจเกิดพฤติกรรมถดถอยกลับไปยังขั้นนั้นๆ ในภายหลังได้และหากรับภาระหนักเกินไปหรือถูกคุกคามจากหน้าที่ของ “อีโก” ก็จะใช้กลไกป้องกันหรือปกป้องตนเอง (Defense Mechanism) ทันที ซึ่งส่งผลต่อการแสดงด้านพฤติกรรมทางเพศหรือด้านความก้าวร้าวได้เช่นกัน พัฒนาการเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ดูแลกลุ่มวัยรุ่นจะต้องเรียนรู้และเข้าใจเบื้องต้นก่อนเพื่อป้องกันอคติในการประเมินเปรียบเทียบกับเด็กกลุ่มวัยเดียวกันซึ่งบริบทต่างกัน และอาจส่งผลให้เด็กเกิดความคับข้องใจ และมีความรู้สึกด้อยคุณค่า คิดว่าไม่มีใครยอมรับตนเอง อาจเก็บตัวหรือเกิดพฤติกรรมต่อต้านหรือแสดง ออกในเชิงก้าวร้าวต่อคนรอบข้างและสังคมต่อไปได้

- ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริกสัน (Erikson, 1963, 1968) อีริกสัน จะมีความคิดที่แตกต่างจาก فروยด์ โดยเขาจะเน้นเรื่อง “อีโก” มากกว่า “อิด” และมองว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพของมนุษย์เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในทุกช่วงของชีวิต มิใช่สำคัญเฉพาะพฤติกรรมในช่วงแรกของชีวิตที่อยู่ในช่วงวิกฤต (Critical Period) และพัฒนาการดังกล่าวก็มีได้เป็นไปเพื่อสนองความสุขความพึงพอใจทางด้านสรีระร่างกายของมนุษย์เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับสภาพทางจิตสังคมด้วย ซึ่งพัฒนาการจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบขึ้นอยู่กับอิทธิพลของลักษณะการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพระหว่าง พ่อ – แม่ ตลอดจนอิทธิพลของวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ ซึ่งการแสดงความรู้สึกนึกคิดของเด็กที่มีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม (Self-Concept) ย่อมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิตได้ ดังนั้นคนที่มีบุคลิกภาพทางจิตดีจึงเป็นลักษณะของคนที่สามารถเผชิญปัญหาหรือแก้ปัญหาทั้งที่เกิดจากภายในตนเองและจากภายนอกตนเอง และยังสามารถจัดระบบระเบียบความคิดและสามารถตัดสินใจเองได้ แต่ในทางกลับกันถ้าพัฒนาการของเด็กเป็นในทางลบมากกว่า เด็ก

คนนั้นๆก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้มีปัญหาในการปรับตัวต่อไป

นอกจากนี้ อิริกสันได้กล่าวถึงรูปแบบพัฒนาการทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อการพัฒนาการสู่การปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นและนำพาชีวิตตัวเองให้อยู่อย่างปลอดภัย และอยู่อย่างมีคุณค่าในสังคม ไว้ 8 ขั้นซึ่งใน 4 ขั้นแรกของพัฒนาการเป็นช่วงของการสั่งสมประสบการณ์ และการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา ตั้งแต่ขั้นที่ 1 คือความไว้วางใจ – ความไม่ไว้วางใจ (Trust vs Mistrust) เป็นช่วงวัยทารกที่ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการต่อไป ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระ – ความสงสัยไม่แน่ใจตัวเอง (Autonomous vs Shame and doubt) เป็นช่วงวัย 2-3 ปี ที่เริ่มอยากเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง ขั้นที่ 3 การเป็นผู้คิดริเริ่ม – การรู้สึกผิด (Initiative vs Guilt) เป็นช่วงวัย 3-5 ปี ที่มีความคิดริเริ่มอยากจะทำอะไรด้วยตนเองจากจินตนาการของตน และขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะทำกิจกรรมอยู่เสมอ – ความรู้สึกด้อย (Industry vs Inferiority) คือช่วงวัยประมาณ 6-12 ปี เป็นวัยที่มีพัฒนาการด้านสติปัญญาและทางด้านร่างกายมากขึ้น ชอบทำกิจกรรม ส่วนขั้นที่ 5 ขั้นอัตภาพหรือการรู้จักว่าตนเองเป็นเอกลักษณ์ – การไม่รู้จักตนเองหรือสับสนในบทบาทในสังคม (Ego Identity vs Role Confusion) เป็นช่วงวัยรุ่นประมาณ 12-18 ปี เป็นวัยที่ร่างกายเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งหญิงและชาย วัยรุ่นเหล่านี้จะมีความรู้สึกในเรื่องเพศ และบางคนจะกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วนี้ ส่วนขั้นที่ 6 ถึงขั้นที่ 8 นั้น อิริกสันกล่าวว่า เป็นช่วงที่จะนำเอาอัตลักษณ์ไปใช้ ซึ่งบุคลิกภาพจะชัดเจนขึ้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ นั่นคือโอกาสที่จะเกิดความมั่นคงและสิ้นหวังในชีวิตจะเกิดขึ้นได้ช่วงนี้และมีผลต่อการดำเนินชีวิต เนื่องจากจะเป็นกลุ่มวัยเหล่านี้มีความสำคัญในบทบาทการเป็นผู้ปกครอง ผู้มีประสบการณ์ชีวิต ผู้ถ่ายทอดความรู้ หรือผู้ดูแลช่วยเหลือวัยรุ่นได้ การแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตจากคลังสมองของรุ่นเหล่านี้สู่ชนรุ่นหลังย่อมเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าที่ควรถอดออกมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้ ส่วนขั้นที่ 6 กล่าวถึงความใกล้ชิดผูกพัน – ความอ้างว้างตัวคนเดียว (Intimacy vs Isolation) เป็นการก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ระยะต้น (Young Adulthood) ที่เริ่มรู้จักตนเอง รู้จุดมุ่งหมายในชีวิต มีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศทั้งในฐานะเพื่อนสนิทหรือคิดตั้งตนมีหลักฐานครอบครัว เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัวและจะเห็นใจซึ่งกันและกัน ขั้นที่ 7 ความเป็นห่วงชนรุ่นหลัง – ความคิดถึงแต่ตนเอง (Generativity vs Stagnation) วัยนี้มีความรู้สึกอยากถ่ายทอดความรู้และห่วงใยชนรุ่นหลังโดยเฉพาะเยาวชนทั้งที่เป็นลูกหลาน ลูกศิษย์ และ

ลูกน้อง ชอบช่วยเหลือกิจกรรมด้านศาสนา ที่อยากปลูกฝังคนรุ่นใหม่ให้ก้าวผ่านวิกฤตชีวิตได้อย่างงดงามต่อไป สุดท้ายขั้นที่ 8 ความพอใจในตนเอง – ความสิ้นหวังและความไม่พอใจในตนเอง (Ego Integrity vs Despair) เป็นวัยก้าวสู่บั้นปลายของชีวิต ซึ่งเป็นที่รวมบุคลิกภาพของกลุ่มวัยทั้ง 7 วัยที่ผ่านมา จะพอใจในสภาพชีวิตของตนและยอมรับความจริงที่ทุกคนเกิดมาต้องตาย แต่คงคุณค่าความดีงามให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไปได้

- ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, 1943: p.370-396) เป็นทฤษฎีสุดท้ายที่ผู้เขียนจะอ้างถึงในบทความนี้ ซึ่งเป็นทฤษฎีตามลำดับความต้องการของมนุษย์ ซึ่งผู้เขียนยกมากล่าวก็เพื่อต้องการเชื่อมโยงความเข้าใจถึงการที่จะเกิดพฤติกรรมการสานต่อการเสริมสร้างเพื่อวัยรุ่นยุคโลกาภิวัตน์นี้ ที่ทำให้วัยรุ่นอยู่รอด อยู่ร่วมและอยู่อย่างมีความหมายในสังคม โดยมาสโลว์ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์แต่ดั้งเดิมมี 5 ขั้น ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย โดยนัยแห่งความหมายของข้อความแต่ละขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Need) ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) ขั้นที่ 3 ความต้องการความรัก การเป็นเจ้าของ (Social Needs) ขั้นที่ 4 ความต้องการการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) และขั้นที่ 5 ความต้องการความสำเร็จ (Self-Actualization Needs) ปัจจุบันความต้องการมีเพิ่มอีก 3 ขั้น คือ ความต้องการสุนทรียภาพ (Appreciatory Needs) ความต้องการพัฒนาตนเอง (Self-development Needs) และความต้องการเหนือธรรมชาติของคน (Supernatural Needs) มาสโลว์เชื่อว่า ความล้มเหลวที่จะบรรลุถึงความสมบูรณ์หรือความก้าวหน้าในแต่ละขั้นเกิดจากแรงจูงใจหรือความต้องการของแต่ละคน โดยปัจจัยเหล่านี้ที่ดูไม่ สมเหตุสมผลเกิดจากหลายปัจจัย เช่น สภาพสังคม การอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ที่ทำให้การรับรู้ผิดไปจากความจริง ไม่สามารถบรรลุความต้องการในขั้นที่สูงสุดได้ (จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์, 2556: หน้า 153-155)

2.2 ทักษะชีวิตเกิดจากการสร้างและพัฒนา เป็นทักษะชีวิตที่เกิดจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ได้ลงมือปฏิบัติ ได้ร่วมคิดร่วมอภิปราย ได้แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดมุมมองที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของตนเอง เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และปรับตัวกับการเข้าสู่สังคมใหม่ ถ้าจะกล่าวให้ทันสมัยทันสมัย คือความสามารถของผู้เรียนที่จะปรับตัวสู่การดำเนินชีวิตในยุคการเปลี่ยนแปลงสู่ประชาคมอาเซียน ยุคเศรษฐกิจและสังคมฐานความรู้ หรือ “ยุคสังคมฐานเทคโนโลยี” ในปัจจุบัน

นั่นเอง ซึ่งผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษาและการสร้างทักษะการเรียนรู้จะต้องเข้าใจบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อการเสริมสร้างพัฒนาการทักษะชีวิตของกลุ่มเป้าหมายให้เกิดการเรียนรู้ที่จะเผชิญชีวิตต่อไปได้มากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่มักเรียกกันว่า ”วัยรุ่นยุคแคม” ในช่วงเปลี่ยนผ่านของชีวิตของกลุ่มวัยรุ่นนี้จึงมีโอกาสเป็นไปได้ทั้งการส่งเสริมหรือทำลายอนาคตของชาตินี้ได้ หากไม่ได้รับการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดการเรียนรู้อย่างรู้เท่าทัน ซึ่งในเบื้องต้นจะขอเสนอทักษะชีวิตที่เกิดจากการสร้างและพัฒนาแก่ผู้เรียน โดยทางองค์การอนามัยโลกได้กำหนดไว้ ซึ่งในประเทศไทยได้ถือปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานกันอยู่ ดังจะได้ทบทวนกล่าวถึงสาระสำคัญของทักษะชีวิตที่สร้างและพัฒนาได้ดังกล่าวต่อไป

ทักษะชีวิตที่กำหนดโดยองค์การอนามัยโลก

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization [WHO]) ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดทักษะชีวิตที่จำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในผู้เรียนไว้ตามพฤติกรรม 3 ด้านใหญ่ๆ ดังนี้ (ยงยุทธ์ วงศ์ภิรมย์ศานต์และสุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์, 2556: หน้า 4-6 และ WHO, 1997: p. 23-25)

1) **ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)** เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับสติปัญญาความรู้ ความคิดหรือพฤติกรรมทางด้านสมองของบุคคล ในอันที่ทำให้มีความเฉลียวฉลาด มีความสามารถในการคิดเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นทักษะการสร้างองค์ความรู้ ประกอบด้วย

1.1) ทักษะด้านความคิด วิเคราะห์ วิจาร์ณ (Critical Thinking) เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูล ข่าวสาร ปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ รอบตัว

1.2) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นความสามารถในการคิดออกไปอย่างกว้างขวางโดยไม่ยึดติดอยู่ในกรอบ

2) **ด้านจิตพิสัย (Affective Domain)** เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ทางด้านจิตใจ ซึ่งจะเกี่ยวกับค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจ และคุณธรรม ประกอบด้วย

2.1) ทักษะด้านความตระหนักรู้ในตน (Self-Awareness) เป็นทักษะในการค้นหาและเข้าใจในจุดดี จุดด้อยของตนเอง และเข้าใจเรื่องธรรมชาติของความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.2) ทักษะด้านความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) คือ ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกและเห็นอกเห็นใจบุคคลที่แตกต่างจากเรา

2.3) ทักษะด้านความภูมิใจในตน (Self-Esteem) คือ ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า คั่นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่างๆ ของตนเอง

2.4) ทักษะด้านความมีน้ำใจ (Caring and Sharing) คือ รู้จักการให้และการรับที่เหมาะสม

2.5) ทักษะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social-Responsibility) คือ ความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

3) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งประกอบด้วย

3.1) ทักษะในการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร (Interpersonal Relationship and Communication Skill) เป็นทักษะการใช้คำพูดและภาษาท่าทางเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง และรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นทั้งความต้องการ ความชื่นชม การปฏิเสธและการสร้างสัมพันธภาพ

3.2) ทักษะการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหา (Decision Making and Problem Solving) คือ ความสามารถในการรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา การหาทางเลือก วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก การประเมินทางเลือก นำไปสู่การตัดสินใจเลือกทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสม

3.3) ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด (Coping with Emotion and Coping with Stress) เป็นความสามารถในการประเมินอารมณ์ รู้เท่าทันอารมณ์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตน นำไปสู่การเลือกใช้วิธีการจัดการกับอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม สามารถระบุสาเหตุและเรียนรู้วิธีการควบคุมระดับความเครียดของตนเอง และสามารถเบี่ยงเบนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นเพื่อเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาให้เกิดความตระหนักรู้ เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์ ความเครียดและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ซึ่งเป็น

องค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนมีพื้นฐานด้านอุปนิสัยที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีและมีความสุข และพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่วัยรุ่นในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสู่อนาคตแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ไว้ 4 องค์ประกอบด้วยกัน ดังนี้

1. การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้จักความถนัดความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล รู้จักตนเอง ยอมรับเห็นคุณค่า และ ความภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น มีเป้าหมายในชีวิต และมีความรับผิดชอบซึ่งจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

2. การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การแยกแยะข้อมูล ข่าวสาร ปัญหาและสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์ และประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักการเหตุผลและข้อมูลที่ต้องการ รับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ก็จะทำให้สามารถอยู่รอดปลอดภัยอย่างรู้เท่าทันสื่อและสังคมได้

3. การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของบุคคลรู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีการควบคุมอารมณ์และความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย หลีกเลียงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดอารมณ์ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี

4. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมอง อารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น ใช้ภาษาพูดและภาษากาย เพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง รับรู้ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น สามารถวางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดี สร้างความร่วมมือและทำงานร่วมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อสังคมต่อไปได้

ด้านการสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนระดับสพฐ. พบว่า การสร้างชีวิตนั้นหน้าที่ครอบครัวมีความสัมพันธ์กับทักษะชีวิตของกลุ่มวัยรุ่น (เอี่ยมพร เทพแจ่มใส, 2549) และการอบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตของกลุ่มวัยรุ่นมาก ซึ่งครอบครัวหรือผู้เลี้ยงดู ตลอดจนครูบาอาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้เกี่ยวข้อง ควรได้รับทราบข้อมูลปัจจัยและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยเฉพาะการศึกษาในบริบทของกลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบด้วย (รัชดาวรรณ แดงสุข, 2550) เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการ

สร้างกิจกรรมบนฐานของการใช้ข้อมูลที่สอดคล้องกับบริบทหรือสภาพจริง ในการบรรลุ ประสิทธิภาพประสิทธิผลของการอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาตามวัตถุประสงค์และ ความคาดหวัง เพื่อช่วยกันเสริมสร้างทักษะชีวิตแก่วัยรุ่นหรือเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญ ของประเทศชาติต่อไปได้”

ดังนั้น ทักษะชีวิตนอกจากจะสามารถเกิดได้เองตามธรรมชาติแล้ว ยังสามารถ สร้างและพัฒนาได้ด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอน การจะทำให้ทักษะชีวิตเกิดขึ้นจน ทำให้คนมีทักษะชีวิตที่สมบูรณ์ได้ต้องอาศัยเวลา จึงมีความจำเป็นสำหรับผู้มีบทบาทในการ เสริมสร้างทักษะชีวิตแก่วัยรุ่นควรเรียนรู้ทักษะชีวิตทั้งสองวิธีซึ่งมีความกลมกลืนและมีความ สำคัญเท่าเทียมกัน จนไม่สามารถแยกออกเป็นส่วนตัวๆ ได้ควควบคู่กันไป เพื่อเป็นรากฐาน ของการเชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจไปสู่การปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพของบุคคลตามช่วงวัย ได้อย่างเหมาะสมแก่การดำรงชีวิตแก่กลุ่มวัยรุ่นในสังคมศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีคุณภาพ ต่อไป

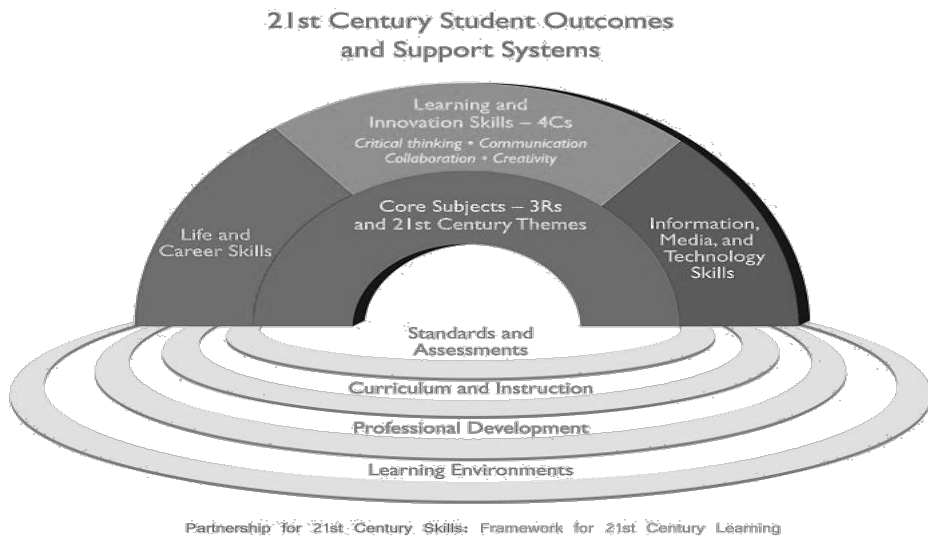
3. การเชื่อมโยงกลุ่มคนต่างวัย: การเสริมสร้างทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21

ประเด็นสำคัญที่จะต้องกล่าวถึงในการดำรงชีวิตของคน เพื่อความอยู่ร่วม อยู่รอด และอยู่อย่างมีความหมายภายใต้ศตวรรษที่ 21 จากการศึกษาการแบ่งรุ่น (Generation) (Wikipedia, 2013) คนรุ่นต่างๆ ที่ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2000) ขณะนี้มีอายุมากที่สุดไม่เกิน 14 ปี ซึ่งกำลังก้าวเข้าสู่วัยรุ่น เมื่อมองไปข้างหน้าอีกประมาณ 10 ปี ประมาณ พ.ศ. 2567 (ค.ศ.2024) คนรุ่นเบบี้บูมเมอร์ (Baby Boomer) จะเกษียณอายุจากการทำงาน กลุ่มคนแต่ละรุ่นจะเลื่อนอันดับอายุขึ้นมาตามลำดับ กลุ่มที่น่าสนใจคือ รุ่น Generation Z ซึ่งเป็นกลุ่มคนวัยทำงาน จะมีอายุเพิ่มขึ้นอีก 10 ปี มีอายุประมาณ 24 ปี จะกลายเป็นคนวัย เริ่มทำงานซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องควรเตรียมความพร้อมเพื่อ พัฒนากลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ โดยเฉพาะมุมมองด้านการเสริมสร้างทักษะชีวิตสู่สังคมคุณภาพ นอกเหนือ จากการรองรับสังคมประชาคมอาเซียนแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างทักษะการ เรียนรู้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้สาระวิชาและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ต่อไป ดังนั้น ถ้าจะ กล่าวถึงการเรียนรู้และการเสริมสร้างทักษะชีวิตวัยรุ่นในศตวรรษนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในวงการศึกษและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงต้องประยุกต์ใช้ความรู้และหลักการ เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้แก่วัยรุ่นด้วยเป็นแนวทางดำเนินงานร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อช่วยส่งเสริม

และสร้างเสริมความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตแก่กลุ่มวัยรุ่นดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

จากการศึกษากรอบแนวคิดเชิงมโนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Model of 21st Century Outcomes and Support Systems) ดังแสดงในภาพที่ 1 เป็นที่ยอมรับในการสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษนี้อย่างกว้างขวางด้านกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) ทั้งด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่มาตรฐานและการประเมินหลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาผู้สอนและพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นี้

สำหรับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 นี้ ตามกรอบแนวคิดใหม่การจัดการศึกษาตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy of Learning) จะเปลี่ยนไป โดยมีการเน้นทักษะการเรียนรู้ขั้นที่สูงขึ้น (Higher Order Learning Skills) โดยเฉพาะทักษะการประเมินค่า (Evaluating Skills) จะถูกแทนที่โดยเน้นทักษะการนำเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ (Ability to use new knowledge in a creative way) โรงเรียนในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นโรงเรียนที่มีหลักสูตรแบบยึดโครงการเป็นฐาน (Project -Based Curriculum) เป็นหลักสูตรที่ให้นักเรียนเกี่ยวข้องกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์และเป็นคำถามเกี่ยวกับอนาคตเชิงวัฒนธรรมสังคมและความเป็นสากล ดังนั้นผู้สอนจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะที่ดีสู่สังคมโลกในศตวรรษนี้ได้ โดยทักษะที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) ที่ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กยุคใหม่ได้มีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็น อันเป็นผลมาจากการปฏิรูปการศึกษาปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเพื่อความร่วมมือและสอดคล้องกับบริบทความต้องการของผู้เรียนอย่างเหมาะสม ดังทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบของวิลเลียมสัน (Williamson) ที่ว่า มนุษย์แต่ละบุคคลมีแบบแผนความสามารถและศักยภาพเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน การเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ในยุคแห่ง การแข่งขันและการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ก็ต้องสอดคล้องกับความสามารถหรือศักยภาพของผู้เรียนอย่างเหมาะสมต่อไปด้วย (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์ 2554: หน้า 30-51)

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดเชิงมนทัศน์สำหรับการสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

ความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) ที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ที่กล่าวถึงกัน ต้องมี 3Rs ได้แก่ R1) Reading (อ่านออก) R2) (W) Riting (เขียนได้) และ R3) (A) Rithmetics (คิดเลขเป็น) นอกจากนี้ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ที่สำคัญ ต้องมี 7Cs ได้แก่ C1) Critical thinking & problem solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา) C2) Creativity & Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และการสร้างนวัตกรรม) C3) Cross-Cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) C4) Collaboration, Teamwork & Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ) C5) Communications, information & media literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ) C6) Computing & ICT literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร) และ C7) Career & learning skills (ทักษะด้านอาชีพ และทักษะการเรียนรู้)

ดังนั้นทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ของผู้เรียนวัยรุ่นยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างรู้เท่าทันเพื่อการรู้ (อยู่) รอด รู้ (อยู่) เลี่ยง และรู้ (อยู่) ปรับตัวอย่างเหมาะสมในสังคมฐานเทคโนโลยียุคนี้ นอกจากสร้างได้จากการจัดสาระวิชาหลักสำหรับผู้เรียนดังกล่าวมาข้างต้น ปัจจัยอีกประการคือ ผู้บริหารการศึกษา ครู

บาอาจารย์ ผู้สอน ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนต้องร่วมปรับกระบวนการทัศน และร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมตลอดจนประสบการณ์ให้กลุ่มวัยรุ่น “วัยอยากรู้อยากลอง” ให้เดินหน้าก้าวไปอย่างมั่นคงผ่านช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตไปได้อย่างสวยงาม โดยยึดฐาน แห่งความเข้าใจพัฒนาการตามทฤษฎีต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น นับเป็นความท้าทายสำหรับผู้มี บทบาทเกี่ยวข้องดังกล่าวกับการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มวัยรุ่นและคงเป็นความคาดหวัง ของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ด้านการจัดการกระบวนการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ ที่ ต้องอาศัยการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงร่วมไปด้กับการจัดทำโครงการหรือสถานการณ์ จำลองเพื่อฝึกการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์งานบนศักยภาพของเด็กอย่างมีอิสระทาง ความคิดเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับอนาคตของประเทศชาติในศตวรรษนี้ต่อไป

4. กระบวนทัศน์ใหม่ของผู้สอนกับแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตวัยรุ่น ในศตวรรษที่ 21

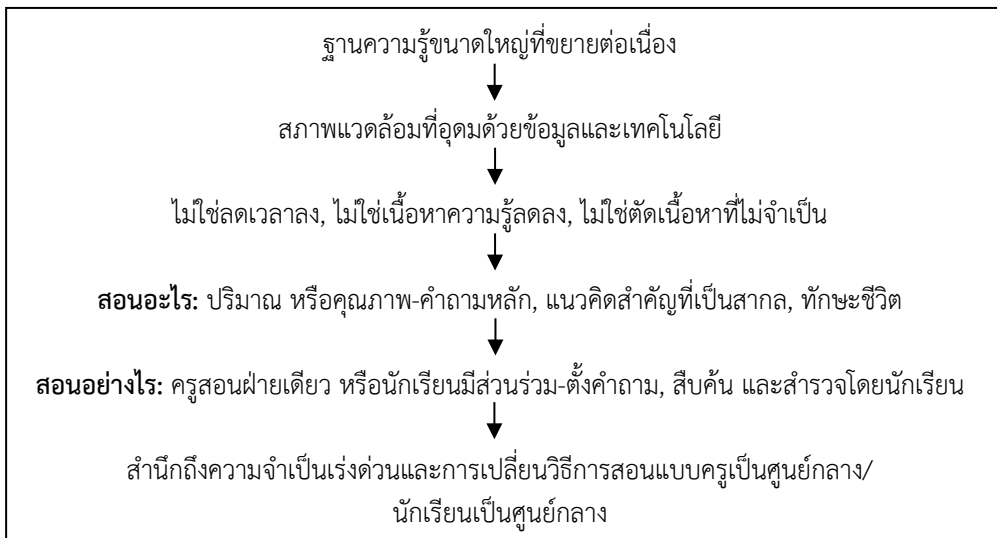
ผู้เขียนได้มีโอกาสอ่านหนังสือแปลเรื่อง “เลี้ยงให้รุ่ง” โดย ดลพร รุจิรวงศ์ (จาก ต้นฉบับเรื่อง “How Children Succeed: Grit, Curiosity, and the Hidden Power of Character” โดย Paul Tough ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ.2012 เนื้อหาในหนังสือเขียนโดยการศึกษา งานวิจัยของนักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง ด้วยการเข้าไปสังเกตการณ์ ศึกษาการสอนของครูและ ศึกษาชีวิตจริงของนักเรียนวัยประถมศึกษาในห้องเรียนตามโรงเรียนวัยประถมศึกษากว่า 140 โรงเรียน ร่วมกับการศึกษาวิจัยมัธยมตอนต้นและมัธยมตอนปลายก่อนเข้าเรียนและ ระหว่างที่เรียนในมหาวิทยาลัยในประเทศอเมริกา และได้ทบทวนจากประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นของตนเองร่วมด้วย พบว่า ปัจจัยพื้นฐานในการสร้างนิสัยให้เกิด ความสุขและความสำเร็จในชีวิตมีสองประการ: คือ 1) การปูพื้นฐานทักษะการสร้างนิสัย หรือทักษะการสร้างพฤติกรรม และ 2) การสร้างความเข้มแข็งของระบบเอชพีเอ (HPA: Hypothalamus-Pituitary-Adrenaline) โดยประเด็นสำคัญ คือ การควบคุมไม่ให้สารหลัง ความเครียดออกมาจนเป็นสาเหตุที่จะไปทำลายพัฒนาการของลักษณะนิสัยได้ ทั้งนี้ นักจิตวิทยาดังกล่าวได้มีการยกตัวอย่างการทดลองการจัดแต่งและเลียนขนของแม่หนูและ ลูกหนู ซึ่งเทียบได้กับพฤติกรรมการโอบกอดและปลอบโยนของมนุษย์ต่อเด็ก ที่ทำให้เด็กมีความผูกพันแน่นแฟ้นกับผู้ดูแลเลี้ยงดูและยังทำให้แกนเอชพีเอแข็งแรงขึ้น ด้วยวิธีการนี้เชื่อว่า จะนำไปสู่การป้องกันปัญหาของวัยรุ่นด้านความก้าวร้าวและความไม่เข้มแข็งในการดำเนิน ชีวิตดังที่เห็นเป็นข่าวจากสื่อต่างๆมากมายในปัจจุบันได้

นอกจากนี้ สารที่นำเสนออย่างยืงจากผลการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของคนของนักจิตวิทยาในหนังสือ “เลี้ยงให้รุ่ง” ดังกล่าวยังพบว่า ลักษณะนิสัยของคนที่มีสติปัญญาดีแต่หย่อนยานในด้านต่างๆจำนวน 5 ด้าน ต่อไปนี้ ได้แก่ 1) ด้านความสำนึกรับผิดชอบชีวิต 2) ด้านความมูมานะ 3) ด้านความหยุนตัว 4) ด้านความไม่ย่อท้อ และ 5) ด้านการมองโลกในแง่ดี มีโอกาสส่งผลให้คนไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตหรืออีกนัยหนึ่งคือเกิดความล้มเหลวก้าวไปไม่ถึงเป้าหมายของชีวิตได้ ส่วนข้อค้นพบด้านลักษณะพฤติกรรมสำคัญที่ทำให้คนประสบความสำเร็จคือ “การควบคุมตนเอง” ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับการรอคอยที่มีชื่อเสียงทั่วโลกของวอลเตอร์ มิชเชล (Walter Mischel) ที่รู้จักกันในชื่อว่า “การทดลองมาร์ชแมลโลว์” เป็นการทดสอบความมุ่งมั่นในการควบคุมตนเอง โดยนักวิจัยจะพาเด็กเข้ามาในห้องทดลองทีละคน และให้เด็กนั่งลงที่โต๊ะซึ่งมีขนมมาร์ชแมลโลว์และกระดิ่งวางไว้บนโต๊ะ จากนั้นผู้ทดลองก็ประกาศว่าเขาจะออกไปนอกห้อง โดยก่อนจะออกจากห้องได้แจ้งว่า เด็กจะทานขนมที่วางไว้บนโต๊ะได้ก็ต่อเมื่อผู้ทดลองกลับเข้ามาในห้องแล้วเท่านั้น แต่ถ้าใครอยากทานมาร์ชแมลโลว์ก็ต้องสั่นกระดิ่งแล้วผู้ทดลองจะกลับเข้ามา เด็กๆก็จะได้ทานขนมตามต้องการ แต่ถ้าใครอดทนรอจนผู้ทดลองกลับมาเองโดยไม่สั่นกระดิ่งก่อนก็จะได้ทานมาร์ชแมลโลว์เพิ่มเป็น 2 ชิ้น ซึ่งผลการทดลองพบว่า เด็กที่ไม่อดทนต่อความอยากทานขนมที่ล่อตาล่อใจที่วางไว้ต่อหน้าก็จะสั่นกระดิ่งขอทานขนมไปก่อน ส่วนคนที่อดทนรอจนกระทั่งผู้ทดลองกลับมา ก็จะได้ทานเหมือนกันแต่จะได้เพิ่มจำนวนขนมตามสัญญา ซึ่งเด็กที่มุ่งมั่นรอคอยจนสำเร็จบอกว่าเขาเห็นมาร์ชแมลโลว์ที่วางอยู่ตรงหน้า และมีความรู้สึกอยากทานเหมือนคนอื่น แต่เมื่อคิดถึงข้อตกลงเขาจะใช้วิธีเลี้ยงไปมองสิ่งแวดล้อมโดยรอบแทน เพื่อเบี่ยงเบนความอยากและนำไปสู่ความสำเร็จของสิ่งที่ตั้งมั่นไว้ จะเห็นได้ว่าเด็กจะเกิดการเรียนรู้ได้เองจากประสบการณ์ตรงและเรียนรู้จากสภาพจริงว่าหากเขามีความมุ่งมั่นตั้งใจ เขาจะประสบผลสำเร็จตามความคาดหวัง ส่วนเด็กคนที่ไม่อดทนก็จะเรียนรู้ว่าสิ่งที่เขาตัดสินใจทำไปก็ย่อมได้รับผลตามที่ตนเองกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับการใช้ปรัชญาของทฤษฎีอัตถิภาวนิยม (Existentialism Theory) ของซอเรนคีร์เคอร์การ์ด (Soren Kierkegard) นักปรัชญาชาวเดนมาร์ก เกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่จริงของมนุษย์โดยเชื่อว่ามนุษย์มีลักษณะเด่นของตัวเอง มนุษย์จะเป็นอย่างไรเกิดจากการเลือกตัดสินใจของตนเองและมีความรับผิดชอบต่อผลที่ตามมาจากการเลือกของตน นั่นคือมนุษย์จะต้องเข้าใจและรู้จักตนเองโดยทุกคนมีเสรีภาพที่จะเลือกตัดสินใจกระทำสิ่งใดๆด้วยตนเอง แต่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนโดยไม่มองข้ามเสรีภาพของคนอื่นเพื่อเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังตัวอย่างที่กล่าวมาก็เป็นตัวอย่าง

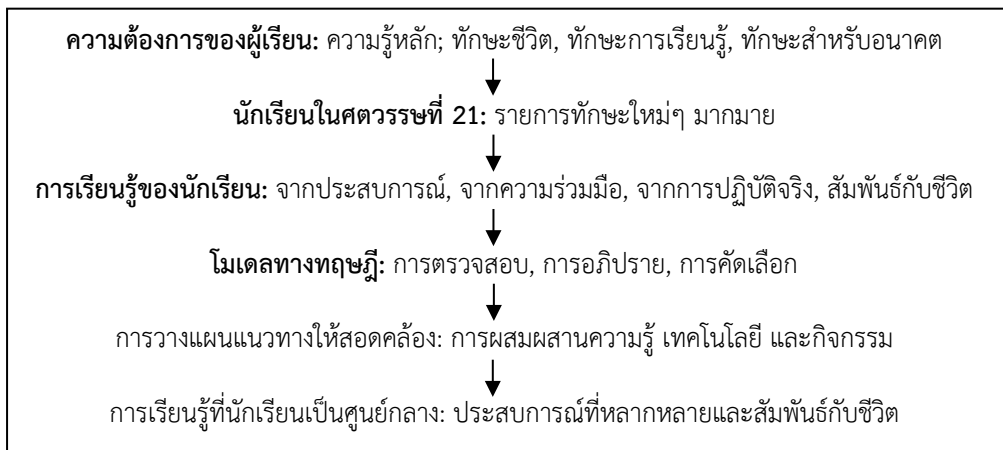
หนึ่งของแนวปฏิบัติสำหรับผู้สอนมืออาชีพยุคใหม่ ที่สามารถจะประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดทักษะ“การควบคุมตนเอง”เพื่อการประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต นับว่าเป็นทักษะหนึ่งที่สำคัญสำหรับวัยรุ่นยุคใหม่ในปัจจุบันเช่นกัน

นอกจากนี้สาระตามกรอบแนวคิดเชิงมนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และทักษะที่จำเป็นของผู้เรียนยุคใหม่ คือ 3Rs7Cs ทำให้ได้เรียนรู้ว่า มีความจำเป็นที่ผู้สอนต้องปรับกระบวนการทัศนคติอย่างมากเพื่อการสร้างทักษะชีวิตให้ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรืองและอชิป จิตตฤกษ์ 2554, หน้า170-193) ซึ่งผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างการดำเนินงานของประเทศเพื่อนบ้านสมาชิกกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียน คือ ประเทศสิงคโปร์ ที่เป็นประเทศชั้นนำด้านจัดการศึกษาประเทศหนึ่งในแถบอาเซียน สำหรับวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ที่น่าสนใจ ซึ่งมีประเด็นว่า: สอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น (Teach Less, Learn More-TLLM) นั้น โรบิน โฟการ์ตี้ (Robin Fogarty) และไบอัน เอ็ม. พีท (Brian M. Pete) ได้กล่าวไว้ว่า “กรอบวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาของสิงคโปร์ที่สร้างขึ้นเพื่อเตรียมประเทศเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ 4 อย่างที่สัมพันธ์ต่อกัน ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์เพื่อชาติ: โรงเรียนนักคิด ประเทศแห่งการเรียนรู้ เป็นวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวกับการสร้างชุดทักษะชีวิตที่สำคัญ (การคิด การสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา) และการสร้างเจตคติ (การทำงานร่วมกัน ความสนใจใฝ่รู้) ให้แก่นักเรียน วิสัยทัศน์นี้เป็นเอกลักษณ์ของชาติที่จุดประกายความหวังให้คนในสิงคโปร์ 2) วิสัยทัศน์เพื่อการศึกษา: คือสอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น เป็นวิสัยทัศน์ที่มีความสำคัญต่อจากวิสัยทัศน์แรกซึ่งตรงกับเป้าหมายของ “การสอนในแบบที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยไม่ต้องสอน” ครอบคลุมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะที่ใช้ได้จริง (กับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ) สิงคโปร์จึงได้เริ่มทดลองใช้ในโรงเรียนนำร่องแห่งหนึ่งซึ่งมีทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยโรงเรียนมีหน้าที่หลัก คือ เน้นการส่งเสริมความสนใจเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริงและถูกกำกับโดยพันธกิจที่กำหนดมาเป็นอย่างดี ส่วนการรับสมัครนักเรียนในโครงการนำร่องนี้ต้องผ่านขั้นตอนการรับสมัครที่มีการแข่งขันสูงมาก 3) วิสัยทัศน์เพื่อการปฏิบัติ: กลยุทธ์ตั้งสลับหย่อน ทั้งนี้ผู้นำของสิงคโปร์ต่างสนับสนุนให้ปฏิบัติโดยให้ยึดตามปรัชญา “ตั้ง หย่อน ตั้ง” แม้ว่าจะไม่มีการระบุโมเดลใดเป็นพิเศษ แต่พวกเขาส่งเสริมการประดิษฐ์และกระบวนการคิดที่กว้างไกลผ่านแนวคิด “ตั้ง หย่อน ตั้ง” รวมถึงสนับสนุนกรอบแนวคิดการเปลี่ยนแปลงที่มาจากการสร้างสรรค์ทางความคิดของเจ้าหน้าที่ใน

โรงเรียน และ 4) วิสัยทัศน์เพื่อความร่วมมือ: ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โรงเรียนนำร่อง” สอนให้น้อยลง เรียนรู้ให้มากขึ้น” ยึดมั่นในวิสัยทัศน์ของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพและมี ภาระรับผิดชอบการแสดงผลการปฏิบัติงานต่อกระทรวงศึกษาธิการ โดยจะต้องแสดงหลักฐาน ความก้าวหน้าทุกๆ ปี ซึ่งทีมเรียนรู้ประกอบด้วยสมาชิกที่ต่างร่วมมือกันแบบพึ่งพาอาศัย เพื่อ ผลักดันขั้นตอนการปฏิบัติงาน การร่วมมือกันทำงาน แม้เป็นกระบวนการที่ยังไม่สมบูรณ์ แต่ สมาชิกในทีมต่างมุ่งมั่นที่จะนำแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพนี้ไปปฏิบัติด้วยความ จริงใจ เพราะผลของขั้นตอนของชุมชนนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนและการ สอนที่ลึกซึ้งซึ่งเป็นแรงบันดาลใจ มีแนวโน้มที่จะกลายเป็น ‘คลังสมอง’ สำหรับการสร้างความ แตกต่างที่สามารถนำเสนอสิ่งสร้างสรรค์ และนวัตกรรมที่แท้จริงได้’ ดังกระบวนการทาง ความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสอนให้น้อยลง ดังแสดงในภาพที่ 2 และ กระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง เรียนรู้ให้มากขึ้น แสดงดังภาพที่ 3

ภาพที่ 2 กระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องสอนให้น้อยลง

ภาพที่ 3 กระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องเรียนรู้ให้มากขึ้น

ในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ส่งผลกระทบต่อการสร้างทักษะชีวิตให้กับเยาวชนวัยรุ่นของประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วย สำหรับประเทศไทยนั้นนักวิชาการทางการศึกษากล่าวว่า “ลักษณะของหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 จะเป็นหลักสูตรที่เน้นคุณลักษณะเชิงวิพากษ์ (Critical Attributes) เชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ยึดโครงการเป็นฐาน (Project-Based) และขับเคลื่อนด้วยการวิจัย (Research-Driven) เชื่อมโยงท้องถิ่นชุมชนเข้ากับภาค ประเทศ และโลก ในบางโอกาสผู้เรียนสามารถร่วมมือ (Collaboration) กับโครงการต่างๆได้ทั่วโลก เป็นหลักสูตรที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูงพหุปัญญา เทคโนโลยีและมัลติมีเดีย ความรู้พื้นฐานเชิงพหุสำหรับศตวรรษที่ 21 และการประเมินผลตามสภาพจริง รวมทั้งการเรียนรู้จากการให้บริการ (Service) ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ภาพของห้องเรียนจะขยายกลายเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น (Greater Community) ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นผู้ชี้นำตนเองได้ (Self-Directed)” (สุทัศน์สังคะพันธ์, 2557) ซึ่งการเริ่มต้นเสริมสร้างคุณลักษณะของวัยเรียนวัยรุ่นดังกล่าวมา จะเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนานักเรียนสู่การเป็นคนคุณภาพที่สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศในกลุ่มอาเซียนและทั่วโลกได้

5. ความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างทักษะชีวิต

เนื่องจากการพัฒนาคนสู่การพัฒนาชาติเพื่อก้าวสู่สังคมโลกท่ามกลางสภาพการณ์แห่งการแข่งขันในปัจจุบัน การสร้างความเข้มแข็งของคนในชาติในการจัดการศึกษาจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันทำงานอย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษา (Educational Reform) นั้นย่อมมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความรู้แก่คนในชาติอย่างมีคุณค่าและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลต่อการปฏิรูปและเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 21 ที่มุ่งพัฒนาและปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการทำงานใหม่ ทั้ง 4 ด้านได้แก่ การปฏิรูปผู้เรียนยุคใหม่ การปฏิรูปครูยุคใหม่ การปฏิรูปโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และการปฏิรูประบบบริหารจัดการยุคใหม่ ควรจะมีการวิเคราะห์วิจัยเพื่อปรับแนวคิดของตัวแบบที่นำเสนอทั้งสองตัวแบบดังกล่าวนี้มาปรับใช้กับการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองนี้ให้เกิดความเหมาะสมกับบริบททางสังคมรอบด้าน เนื่องจากปัจจัยต่างๆที่จะเสริมสร้างทักษะความรู้จากงานวิจัยทั้งสองเรื่องดังกล่าวนี้ ต่างสอดคล้องกับกระบวนทัศน์ (Paradigm) ของการปฏิรูปการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของไทย ในศตวรรษที่ 21 ทักษะที่อยากให้เกิดกับผู้เรียน คือ 3Rs+7Cs และต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะชีวิต 3 อย่างที่ควรจะมี ได้แก่ ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี รวมทั้งยังส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากปมปัญหาสู่ปัญญา (Problem Based Learning-PBL) และพัฒนาครูผู้สอนผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community-PLC) ที่เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตที่ดีของครู ซึ่งการเรียนรู้ในโรงเรียนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมโดยสิ้นเชิง เพราะการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้คนเกิดทักษะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเตรียมประชากรให้พร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาคือการสร้างพลังปัญญาแก่ประชากรเพื่อพร้อมรับมือกับปัญหาต่างๆ ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ครูจะต้องเปลี่ยนแปลงด้านการเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ จากการสอนให้ทำตามสั่ง จากครูเป็นผู้พูด จากนักเรียนต้องเป็นผู้ฟัง มาเป็นครูฝึก

แทนครูสอน ต้องเปลี่ยนจากห้องที่สอน มาเป็นห้องทำงาน เน้นการสอนของครู มาเป็นเน้นการเรียนของนักเรียน เปลี่ยนจากการเรียนเป็นรายบุคคล มาเป็นการเรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม จากการเรียนรู้แบบแข่งขัน มาเป็นการเรียนแบบช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ครูเปลี่ยนจากการบอก/สอนเนื้อหาสาระ มาเป็นทำหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ สร้างความท้าทาย ความสนุกในการเรียนให้แก่ศิษย์ในการรู้จักค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการเตรียมการสอนดังกล่าวกับวัยรุ่นยุคใหม่ จะทำให้เด็กเกิดความสนใจในการเรียน มีความสนุก ท้าทายความสามารถ และความอยากรู้อยากลองตามวัยสอดคล้องกับความต้องการและลักษณะของคนรุ่นที่คาบเกี่ยวระหว่าง generation Y และ Z หรือ Generation Me ดังได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อการเปลี่ยนแปลงจากรุ่นสู่รุ่น: การเรียนรู้และเข้าใจกลุ่มคน แต่ทั้งนี้ต้องมีจุดเริ่มต้นในการปรับมุมมองเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือปรับกระบวนการทัศน์ของโรงเรียน ครู ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในการหาวิธีการ (How to) ให้เด็กเกิดทักษะการเรียนรู้สู่ศตวรรษใหม่อย่างรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตให้ยั่งยืน

ในมุมมองของผู้เขียนบทความ ตามประสบการณ์การบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมและการดำเนินงานโครงการเกี่ยวกับวัยรุ่นในโรงเรียนเป็นเวลามากกว่า 15 ปี ยังถือว่ากลยุทธ์การสร้างเสริมทักษะชีวิตวัยรุ่นบนพื้นฐาน 3 ประการ ยังเป็นสิ่งที่ใช้ได้ตลอด ซึ่งได้แก่ 1) การส่งเสริม 2) การป้องกัน และ 3) การแก้ไข เยียวยารักษาและการฟื้นฟู โดย “การส่งเสริม” ซึ่งหมายถึง การเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับนักเรียนกลุ่มปกติหรือมีพฤติกรรมปกติ (Normal Behavior) เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น ส่วน “การป้องกัน” หมายถึง การช่วยเหลือเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยง (Risk behavior) เด็กที่พฤติกรรมมีแนวโน้มเข้าสู่การเป็นเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมอย่างเข้าใจและใส่ใจให้มีทักษะชีวิตและปรับ เปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นเด็กปกติ และสำหรับ “การแก้ไขหรือรักษาหรือฟื้นฟู” หมายถึง การปรับพฤติกรรมของนักเรียนที่เป็นปัญหาแล้วหรือเกิดภาวะผิดปกติทางสุขภาพแล้วโดยการดูแลช่วยเหลือ บำบัดและรักษา ซึ่งต้องให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ผู้เขียนจึงเชื่อว่ากลยุทธ์ทั้งสามประการนี้ ครอบคลุมจัดเป็นสถาบันแรกที่ต้องให้ความรัก ความเข้าใจ ความอบอุ่นและการให้อภัย โดยร่วมกับสถาบันการศึกษาซึ่งมีผู้บริหาร ครูบาอาจารย์ที่ต้องสนใจ เข้าใจ จริงใจ ตั้งใจและใส่ใจในองค์ประกอบของพฤติกรรมและปัจจัย

ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยรุ่นอย่างลุ่มลึกดังตัวอย่างทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ที่บ่งบอกที่มาที่ไปแห่งพฤติกรรมไว้ ย่อมเป็นตัวช่วยให้การจัดกิจกรรมสร้างเสริมทักษะชีวิตวัยรุ่นไทยได้ห่างไกลภัยอันตรายของช่วงวัย ได้เรียนรู้อยู่อย่างไรปลอดภัย อยู่ได้อย่างมีความสุขในสังคมยุคโลกาภิวัตน์นี้ต่อไป

6. สรุป

บัดนี้คงถึงเวลาแล้วที่หน่วยงานรับผิดชอบด้านการจัดการเรียนการสอนสถาบันการศึกษาทุกระดับของประเทศไทยและผู้เกี่ยวข้องจะลุกขึ้นมาร่วมกันขับเคลื่อนนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของชาติให้เป็นรูปธรรมชัดเจน ปฏิบัติได้จริงเพื่อการพัฒนาเด็กไทยที่เกิดมาในยุคนี้ และผู้ใหญ่ที่ต้องดำเนินชีวิตกับการเปลี่ยนแปลงของยุคนี้ให้เดินก้าวข้ามไปพร้อมๆ กัน จึงถือได้ว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญสำหรับพัฒนาคนในชาติเพื่อเตรียมความพร้อมในศตวรรษปัจจุบันนี้ แต่ทั้งนี้การศึกษาจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าที่แท้จริงมนุษย์ ในฐานะหลักความคิดเชิงคุณภาพ และวัยรุ่นในวันนี้ จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในวันข้างหน้าที่ต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนบนฐานของความเข้าใจตามบริบทและยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลงนี้ต่อไป

ที่สุดของบทความนี้ ผู้เขียนขอฝากข้อความทิ้งท้ายไว้ว่า คงจะถึงเวลาแล้วที่ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะแวดวงการศึกษาและผู้ปกครองวัยรุ่นทั้งหลายจะเห็นความสำคัญของการเป็นแนวร่วมในการประสานพลังขับเคลื่อนแนวคิดการจัดการจัดการทักษะการเรียนรู้วัยรุ่นไทยยุคศตวรรษที่ 21 ในสังคมฐานเทคโนโลยีสู่การปฏิบัติที่เป็นไปได้บนฐานข้อมูลที่เป็นจริงในปัจจุบัน เพื่อสร้างวัยแห่งความหวังพัฒนาเป็นกำลังของชาติให้เข้มแข็ง สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ สังคม และสติปัญญาให้อยู่ในสังคมอย่างเข้าใจคุณค่าแห่งตน สามารถครองตนอยู่รอด และอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจและเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไป

“...วันนี้ท่านเป็นผู้ใหญ่ใจดี ที่ร่วมรับผิดชอบต่อลูกหลานในสังคมยุคโลกาภิวัตน์นี้แล้ว
หรือยัง????...”

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์. (2556). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัฬห, พล. (2557). *เลี้ยงให้รุ่ง: ภูมิวิถีการเรียนรู้ผ่านการสร้างลักษณะนิสัยสู่ความสำเร็จ*. แปลโดย ดลพร รุจิรวงศ์ กรุงเทพฯ : โอเพ่นเวิลด์.
- ทศนา แชมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยราชบัณฑิตยสถาน.
- เบลล์ลันกา เจมส์และรอน แบรินด์. (2554). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21*. แปลโดย วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรืองและอชิป จิตตฤกษ์). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์และสุวรรณา เรื่องกาญจนาเศรษฐ์. (2556). *ทักษะชีวิต*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2556. <http://www.teenrama.com>
- รัชดาวรรณ แดงสุข. (2550). *การอบรมเลี้ยงดูที่ส่งผลต่อทักษะชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนพิบูลประชาสรรค์ เขตดินแดง กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร มหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์. (2551). *วันเด็กแห่งชาติ : พัฒนาการและความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม. 4 (2);1-17
- สุทัศน์ สังคะพันธ์. (2557). *ทำไมต้องทักษะในศตวรรษที่ 21 บทความทักษะแห่งศตวรรษที่ 21*. นิสิตปริญญาเอก รุ่น 5 สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สืบค้นเมื่อ 12 มิถุนายน 2557.
<http://www.sm2.go.th/attachments/article/145/ รวมบทความ.pdf>

เอื้อมพร เทพแจ่มใจ. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ครอบครัวกับทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันการเสพยาบ้าในวัยรุ่น: กรณีศึกษาศูนย์แพทย์ชุมชนวัดอินทาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายงานวิจัย. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏอยุธยา.*

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*. Norton, New York.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. Norton, New York

Freud, S. (1953). *Contributions to the Psychology of Love: A special type of choice objects made by men*. In E. Jones (Ed.), *Collected papers* (Vol. 4) (pp. 192-202).

Maslow, A. H. (1943). *A Theory of Human Motivation*. *Psychological Review*. 50, 340-396.

Stein, J. (2013). *“Millennials: The Me Me Me Generation”*. 2014, May15. <http://time.com/247/millennials-the-me-me-me-generation/>

Piaget, J. (1974). *Intellectual evolution for adolescence to adulthood*. *Human Development*.19, 1-12

Wikipedia. (2013). *Generation*. 2013, December 20. <https://en.wikipedia.org/wiki/Generation>

World Health Organization. (1997). *Life skills education in schools*. Geneva: WHO.

